

IQTISODIY AXBOROTLARNI QAYTA ISHLASH JARAYONIDA MOBIL ILOVALARDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYALARI

M.A.Dusmatova –Samarqand iqtisodiyot va servis instituti o‘qituvchisi

***Annotatsiya:** Iqtisodiy axborot tizimi - bu professional faoliyatda axborot jarayonlarini avtomatlashtirishga mo'ljallangan texnik dasturiy va tashkiliy choratadbirlar majmui. Avtomatlashtirilgan axborot tizimi kasbiy faoliyat jarayonida ma'lumotlarni qayta ishlash uchun ba'zi axborot texnologiyalarini joriy qilishni ta'minlaydi.*

***Kalit so'zlar:** axborot tizimi, mobil ilovalar, axborot, avtomatlashtirilgan axborot tizimlari, XAQT, FAQT*

***Аннотация:** Экономическая информационная система — совокупность технических программных средств и организационных мер, предназначенных для автоматизации информационных процессов в профессиональной деятельности. Автоматизированная информационная система предусматривает внедрение некоторых информационных технологий обработки данных в профессиональной деятельности.*

***Ключевые слова:** информационная система, мобильные приложения, информация, автоматизированные информационные системы, XAQT, FQT.*

***Abstract:** Economic information system is a set of technical software and organizational measures designed to automate information processes in professional activity. Automated information system provides for the introduction of some information technologies for data processing in professional activity.*

***Key words:** information system, mobile applications, information, automated information systems, XAQT, FQT*

Kirish

Iqtisodiy ob'ektni boshqarish samaradorligi va sifatini oshirish, shuningdek korxonaning iqtisodiy faoliyatini tahlil qilish uchun iqtisodiy axborotni tayyorlash, olish, qayta ishlash, uzatish, hisobga olish, nazorat qilish uchun zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan keng qamrovli axborot tizimini yaratish kerak. Kurs loyihasining maqsadi - " (ulgurji savdo) iqtisodiy ma'lumotlarni qayta ishlash tizimini avtomatlashtirish. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalarni hal etish talab etiladi: Axborotni qayta ishlashning avtomatlashtirilgan tizimining maqsadini aniqlash; Axborotni qayta ishlashning iqtisodiy tizimlari talablari va tuzilishini ko'rib chiqish.

Ob'ektning umumiy tuzilishini aniqlash;

Ma'lumotlar bazasini yaratish; Domen modelini tavsiflang.

Tatqiqot matreallari va metodologiyasi

Avtomatlashtirilgan axborotni qayta ishlash tizimining maqsadi. Boshqarish tizimlarini avtomatlashtirish masalalarini ko'rib chiqishda, birinchi navbatda, avtomatlashtirishni aniqlashtirishimiz kerak, ya'ni avtomatlashtirish ob'ektlarini aniqlab olishimiz kerak. Avtomatlashtirish ob'ektlarini aniqlash uchun korxonaning ishlash jarayonini tahlil qilish kerak. Tahlil natijasida boshqaruv tizimida ma'lumotlarni qayta ishlash jarayonining tavsifi olinishi kerak, bu jarayon elementlari aniqlanadi. Har qanday boshqaruv vazifasini hal qilishda axborotni qayta ishlash jarayonini tahlil qilish, unda kiritilgan ma'lumotni ma'lum bir natijaga qayta ishlashning aniq mexanizmini amalga oshirishni o'z ichiga olgan va mansabdor shaxslar tomonidan individual ravishda amalga oshiriladigan o'zaro bog'liq bo'lgan uchta turdagi axborotni ajratib olishga imkon beradi. Insonning kundalik mehnat faoliyati tashqi muhit to'g'risidagi axborotlarni qabul qilish va toplash, turli masalalarni yechish uchun zarur bolgan malumotlarni aniqlash, qayta ishlash kabi amallarni bajarish bilan bogliq boladi. Shu sababli, ham yuqoridagi amallar majmuasi, ularni tatbiq etish usullarini vositalari axborot tizimlarini (AT) yaratish uchun asos bolib xizmat qiladi.

Axborot tizimlarining asosiy maqsadi foydalanuvchilarni tegishli sohaga taaluqli bolgan axborot bilan taminlashiga

qaratilgan. EHMlarning yaratilishi natijasida avtomatlashtirilgan axborot tizimlarini (AAT) hosil qilish imkoniyatlari paydo boldi. **Tatqiqot natijalari**

Hozirgi kunda AATning rivojlanishi ikki yonalishda olib borilmoqda. Birinchi yonalish – avtonom fayllar asosida axborot tizimlarini hosil qilish. Bunday ATning imkoniyat doiralari chegaralangan va oddiy tuzilishiga ega. Ular avtonom fayllar toplamini qayta ishlash hamda hujjatlarni chiqarish amallarini bajaradigan dasturlar majmuasidan tashkil topadi. Bunday tizimlar quyidagi kamchiliklarga ega:

- malumotlarning takrorlanishi;- fayllarni yuritish murakkabligi;- fayllar bilan birgalikda ishlash qiyinligi
- dasturlarning malumotlarga bogliqligi va boshqalar.

Ikkinchi yonalish - malumotlar bazasini hosil qilish. Malumotlar bazasi asosida hosil qilingan AT foydalanuvchilar majmuasiga xizmat krsatadi va yuqorida krsatilgan tizimlar juda keng tarqalmoqda. **Muhokama**

AATning faoliyati axborotlarni toplash va qayta ishlash bilan bogliq. Tizimga kiritilayotgan va foydalanuvchiga berilayotgan axborotlar hujjatlar korinishda shakllanadi. Shu sababali ham hujjat moddiy obekt hisoblanadi va malum bir tartib asosida rasmiylashtirilgan axborotlar toplamidan iborat boladi. AATda axborot manbai sifatida odamlar va texnik vositalar hisoblansa, istemolchi sifatida turli foydalanuvchilarni uch guruhga ajratish mumkin: tizimning mamuriyati, dasturchilar va oxirgi istemolchilar. Foydalanuvchilarning AAT ga murojaati talab asosida amalga oshiriladi. Talab-mavsumlashtirilgan xabar bolib, unda tegishli malumotlarni qidirish shartlari va ular ustidan bajarilishi lozim bolgan vazifalar krsatiladi. Talablarni qabul qilish va kiritish, krsatilgan amallarni bajarish, tegishli malumotlarni tayyorlash va hujjat korinishda foydalanuvchiga taqdim qilish har qanday AAT ish faoliyatining asosiy bosqichlari hisoblanadi. Hozirgi kunda AATlar inson faoliyatining turli sohalarida, masalan, xalq xojaligi tarmoqlarini boshqarishda, ilmiy-tadqiqot ishlarini boshqarishda, marif sohasida loyihalashtirishda qollanilmoqda. Bunda quyidagi ikki usulning biridan foydalaniladi: AATdan avtonom foydalanish. Bunda AAT boshqa tizim tarkibiga kirmaydi, balki mustaqil faoliyat

korsatadi. Bunga, masalan, tayyora va temir yol chiptalarini sotish tizimlari («Sirena», «Ekspress»), talab boyicha tegishli hujjatlarni tayyorlovchi axborot - qidirish tizimlari va boshqalar misol boladi. AAT dan yuqori darajali boshqarish tizimining tarkibiy qismi sifatida foydalanish. Bunda hosil qilingan chiquvchi malumotlardan tizimning boshqa elementlari faoliyatida ham qollaniladi.

Bunday AATga, masalan, axborot - oqitish tizimlari, loyihalashtirishning avtomatlashtirilgan tizimlari, avtomatlashtirilgan boshqarish tizimlari misol boladi. Hujjatli axborot qidirish tizimi (XAQT) hujjatlashtirilgan malumotlarni saqlash va qayta ishlashni amalga oshiradi. Kutubxona faoliyatiningavtomatlashtirilgan tizimi XAQT ga misol boladi. Faktografik axborot qidirish tizimi (FAQT) raqimli va mantli malumotlarni saqlashda va qayta ishlashda qollaniladi. Tashkil qilinayotgan AATning asosiy qismi FAQT turidagi tizimga misol boladi. Malumotlarni ishlash usuliga kora AAT ikki qismga: axborot -malumotnoma tizimi (AMT) va malumotlarni ishlashning avtomatlashtirilgan tizimi (MIAT)ga bolinadi.

Xulosa va takliflar

Tashkiliy boshqaruv axborot tizimi ma'muriy xodimlar (boshqaruv)funksiyasini avtomatlashtirish uchun mo'ljallangan. Bunday axborot tizimiga sanoat (korxonalar), nosanoat (banklar, birjalar, sug'urta kompaniyalari, mehmonxonalar va shu kabilar) hamda alohida ofis (ofis tizimlari) kabi obyektlarni boshqarish taalluqlidir. Texnologik jarayonlarni boshqarish axborot tizimi turli texnologik jarayonlarni (egiluvchan ichlab chiqarish jarayonlari, metallurgiya, energetika va shu kabilar) avtomatlashtirishga mo'ljallangan.

Foydalanilgan adabiyotlar va internet manbalari:

1.Ахмедов, Б. А. (2021). ЗАДАЧИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАДЕЖНОСТИ КЛАСТЕРНЫХ СИСТЕМ В НЕПРЕРЫВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ. EURASIAN EDUCATION SCIENCE AND INNOVATION JOURNAL, 1(22), 15-19.

2. *Akhmedov, B. A., Xalmetova, M. X., Rahmonova, G. S., Khasanova, S. Kh. (2020). Cluster method for the development of creative thinking of students of higher educational institutions. Экономика и социум, 12(79), 588-591.*
3. *Akhmedov, B. A., Makhkamova, M. U., Aydarov, E. B., Rizayev, O. B. (2020). Trends in the use of the pedagogical cluster to improve the quality of information technology lessons. Экономика и социум, 12(79), 802-804.*
4. *Akhmedov, B. A., Majidov, J. M., Narimbetova, Z. A., Kuralov, Yu. A. (2020). Active interactive and distance forms of the cluster method of learning*